

УДК 330.341.1 : 330.322

І.Г.ОНИЩУК

Київська міська державна адміністрація

РЕГІОНАЛЬНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА: СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Розглядається необхідність розроблення нової стратегії розвитку інвестиційної діяльності, орієнтованої на внутрішні інвестиційні ресурси, розвиток міжрегіональних економічних зв'язків. Аналізується інвестиційна діяльність на місцевому рівні, зокрема, на прикладі м.Києва, визначено основні чинники розвитку інвестиційної політики.

В умовах децентралізації інвестиційної діяльності, неефективної державної політики, відсутності вільних ресурсів підприємств, регіональних і місцевих бюджетів необхідна розробка нової стратегії регулювання регіональних інвестиційних процесів, орієнтованої на внутрішні інвестиційні ресурси, розвиток міжрегіональних економічних і технологічних зв'язків.

Виходячи з цього, актуальним стає питання дослідження процесу управління розвитком інвестиційної діяльності в регіоні та інноваційного підходу до реалізації інвестиційних проектів економічного розвитку [1].

Питанням формування інвестиційної політики як на державному, так і регіональному рівні, пошуку шляхів удосконалення інвестиційної діяльності у вітчизняній науці приділяється багато уваги. Цьому питанню присвячено праці О.М.Алимова, О.І.Амоші, А.Г.Гальчинського, В.М.Гесця, А.І.Сухорукова, В.С.Яцкова [2-7] та ін.

На наш погляд, у працях вітчизняних і зарубіжних вчених недостатньо висвітлені питання методології управління розвитком регіональної інвестиційної політики, яка б базувалася на комплексному підході до розгляду процесу управління інвестиційною діяльністю, особливо на місцевому рівні. Починати цей процес необхідно із принципів формування джерел інвестування. До джерел формування інвестиційного капіталу слід віднести:

- асигнування бюджетів усіх рівнів;
- іноземні інвестиції;
- власні кошти підприємств й організацій;
- вільні кошти населення;
- кредитні ресурси банків.

Ці інвестиційні джерела мають свої особливості. Так, бюджетні асигнування обмежені бюджетними доходами і за статистичними даними в останні роки їх обсяги значно скоротилися. При цьому, залежно від політичної та економічної ситуації в країні напрями й обсяги

бюджетних інвестицій мають істотну мінливість. В економічно розвинутих країнах Європи, США, Японії бюджетні інвестиційні кошти досягають 3% валового національного доходу. Вони направляються в першу чергу на розвиток фундаментальних наукових досліджень з урахуванням національної стратегії країни.

Іноземні інвестиції здійснюються, як правило, в рамках міждержавних і міжурядових програм з науково-технічного й економічного співробітництва. З подальшим розвитком міжрегіонального співробітництва така форма залучення іноземних інвестицій є перспективною і на регіональному рівні. Водночас, досить активними є іноземні приватні інвестиції, особливо в інноваційну сферу, яка дає швидкі прибутки. Практика показує, що найбільш привабливими для іноземних інвесторів, на сьогодні, є сировинні та переробні галузі промисловості й сільськогосподарства, оскільки вони не вимагають великих коштів для модернізації.

Сучасний стан інвестиційної політики в Україні обумовлений низкою чинників нормативно-правового, економічного, технологічного й організаційного характеру.

Незважаючи на зусилля державних і регіональних органів влади, період 2000-2003 рр. характеризується низькими обсягами інвестицій в основний капітал. При цьому технічний стан основних виробничих фондів погіршується, а в багатьох галузях знос їх досягає 60-70%. Вибуття основних фондів у 1,5-2 рази перевищує обсяги введення в експлуатацію нових. Хоча в цілому, протягом останніх років в Україні спостерігається позитивна динаміка зростання обсягів інвестицій в основний капітал. За даними Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції у 2003 р. освоєно інвестицій на суму понад 44,0 млрд. грн., що на 11,6% більш 2002 р. Приросту інвестицій в основний капітал досягли майже всі регіони та м.Київ. Структуру інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування наведено на рис1.

Як бачимо з наведеної структури, основними інвестиціями в соціально-економічний розвиток міст та регіонів є власні кошти підприємств і організацій, кошти населення та кредитні ресурси банків, які разом складають понад 75% загальних обсягів інвестицій.

Можливості нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки використовувались не повністю у зв'язку з такими негативними чинниками:

- низькою дієздатністю банківсько-кредитної системи, її фактичною неспроможністю акумулювати достатньо високий інвестиційний потенціал населення, відсутністю розвиненої мережі інституційних інвесторів (пенсійних фондів і страхових компаній);

- неефективним і безсистемним використанням амортизаційних фондів;
- низьким рівнем капіталізації прибутків підприємств і відсутністю економічних (податкових) стимулів його зростання;
- спрямуванням інвестиційного потенціалу, сформованого в процесі приватизації, переважно на цілі бюджетного споживання;
- відсутністю необхідної системи страхування інвестиційних ризиків, нерозвиненістю фондового ринку та іпотечних відносин.

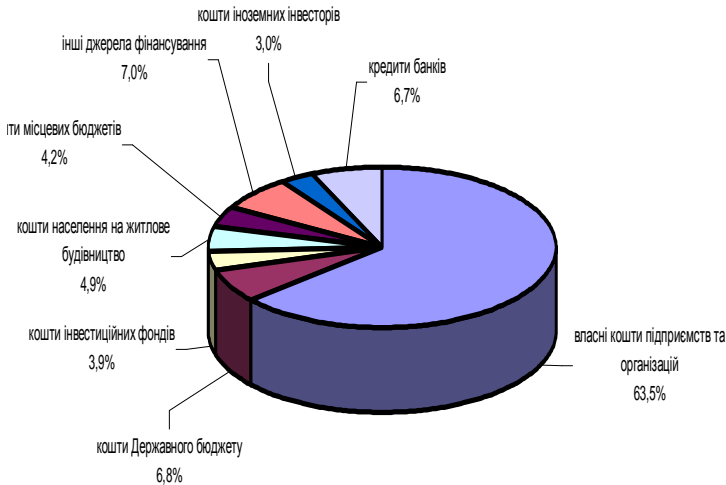

Рис.1 – Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування в Україні

Потребує вдосконалення і розширення правова база інноваційної діяльності, міжнародної науково-технічної кооперації, регулювання ринку інновацій, податкового, кредитного й страхового стимулювання інноваційних підприємств і організацій.

Інвестиційна політика в країні має чіткі регіональні відмінності, характеризується значною диференціацією щодо обсягів і динаміки інвестування. Статистичні показники за останні роки свідчать про те, що в південно-східних і центральних областях обсяги інвестиційного капіталу значно перевищують обсяги інвестицій в господарство західних і північних регіонів.

Одним з головних недоліків формування і реалізації ефективної регіональної політики є недосконалість нормативно-правової бази, відсутність застосування договірних засад для визначення спільних дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого

самоврядування у стимулюванні регіонального розвитку, а також обмеження можливостей органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади щодо розвитку міжрегіонального співробітництва.

Вирішення на державному рівні проблеми створення в регіонах, зокрема у м. Києві, ефективно функціонуючих промислових комплексів дозволило б застосовувати в регіональному управлінні прогресивний кластерний метод. З метою формування ефективної регіональної інвестиційної політики у виробничій сфері, наприклад для м.Києва, необхідне вирішення питання щодо передачі до комунальної власності або сфери управління виконавчого органу Київради (Київської міської державної адміністрації) всіх промислових підприємств державної власності міста. Це стосується також часток (паїв, акцій), які належать державі, в статутних фондах акціонерних товариств, що функціонують у м.Києві.

З метою забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку міста необхідно суттєво розширити можливості органів місцевого самоврядування щодо впливу на соціально-економічний комплекс міста. Зокрема, в столиці нагальними питаннями є:

- безоплатна передача у власність територіальної громади міста об'єктів незавершеного будівництва, що перебувають у державній власності;
- передача у відання міста професійно-технічних навчальних закладів, розташованих на його території;
- завершення передачі до сфери управління Київської міської державної адміністрації причалів і гідропоруд.

Подальшого вдосконалення потребують міжбюджетні відносини, зокрема в частині визначення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, відповідних коригуючих коефіцієнтів, які б повністю враховували специфіку формування в столиці України витрат на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення.

Вимагає вирішення проблема погашення заборгованості по виплаті

заробітної плати працівникам державних промислових підприємств, а також установ і організацій, що фінансуються з Державного бюджету (за станом на 01.01.03р. заборгованість становила 16,8 млн. грн.).

Необхідно забезпечити в повному обсязі субвенцію з Державного бюджету на компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян у міському пасажирському транспорті.

Залишається неврегульованим питання фінансового забезпечення виконання програмних завдань загальнодержавного значення. Так,

протягом останніх років не забезпечується в повному обсязі фінансування з Державного бюджету об'єктів загальнодержавного значення, передбачених Державною програмою соціально-економічного розвитку м. Києва на період до 2010 р., затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.97р. №1409. Це значно стримує будівництво об'єктів метрополітену, комунального господарства, охорони здоров'я, відтворення національних пам'яток історії, культури й архітектури.

Одним з пріоритетів регіональної інвестиційної політики є розвиток експортного потенціалу.

Зовнішньоторговельний оборот м.Києва не відповідає потребам міста та його потенціалу і потребує структурних змін. На сьогодні, серед продукції, що експортується, простежується збільшення частки хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, а також харчової промисловості й мінеральних продуктів.

Потребує збільшення у експорті частки продукції з високим ступенем обробки, необхідні інвестиції у виробництво імпортозамінюючої продукції.

Забезпечення сталого розвитку міста супроводжується активними ринковими перетвореннями, спрямованими на формування і розвиток конкурентного середовища за рахунок удосконалення відносин власності, підвищення ефективності управління майном територіальної громади міста, проведення активної антимонопольної політики, сприяння розвитку підприємницького сектору економіки. Кількість малих підприємств у місті має стійку тенденцію до збільшення: у 2000 р. їх нараховувалося 30,7 тис., у 2001 р. – 33,9 тис., у 2002 р. – 37,6 тис., у 2003 р. – понад 40 тис. таких підприємств.

Нагальним для розвитку регіонів стає сьогодні питання оновлення на інноваційній основі основних фондів підприємств.

Власні кошти підприємств та організацій країни залишаються головним джерелом фінансування їх інноваційного розвитку. Галузі та їх підприємства, що у роки проведення економічних реформ зберегли достатній обсяг оборотних коштів, одержали реальний шанс активно здійснювати інноваційну діяльність. Світова практика свідчить про те, що 80-90% інвестицій підприємств у інновації – це власні фінансові кошти. На жаль, більшість промислових підприємств України такої можливості не мають і потребують державної підтримки інноваційного розвитку.

Водночас, все більш реальним джерелом інвестицій, особливо інноваційного характеру, крім власних коштів підприємств та організацій, стають вільні кошти населення, які акумулюються у фінансово-

кредитних установах – комерційних банках, інвестиційних і страхових компаніях, пенсійних та інших фондах. В усіх випадках на етапі розробки та реалізації інвестиційних проектів у ринкових умовах визначальними стають фінансово-економічні показники – обсяг інвестицій, очікувана прибутковість, строк окупності, чистий дохід.

Відомий мультиплікативний ефект інвестицій у будівництво, особливо житла, робить цю галузь найбільш інвестиційне привабливою. Основними учасниками інвестиційного проекту в будівництві є інвестор, замовник (забудовник), генеральний підрядник і субпідрядники, генеральний проектувальник і його субпідрядники, банки, страхові компанії, постачальні організації, експлуатаційні організації, представники місцевих органів влади та управління, консалтингові й керуючі фірми. Наявність такої кількості учасників проекту свідчить про складність процесу інвестиційної діяльності у будівництві та вимагає нових підходів до організації і управління інвестиціями на основі чіткої взаємодії і координації дій усіх учасників.

Аналіз процесу формування й організації інвестиційної діяльності в будівництві виявив загальні для вітчизняних та іноземних інвесторів тенденції розвитку, а саме:

- інтеграція виробництва;
- активний розвиток будівельних фірм і їх кооперація;
- комплексний підхід до розробки та реалізації інвестиційних проектів;
- застосування сучасних інформаційних технологій.

Це дозволяє об'єднати інвестиційну діяльність у єдину систему на принципово нових підходах до процесу розроблення проекту, організації та управління інвестиціями. В основу концепції управління інвестиційною діяльністю на рівні міста чи регіону можна покласти наступні принципи: маркетинг, адаптація до місцевих особливостей і умов, підприємницька ініціатива та професійний менеджмент. Ефективність цих принципів зростає при формуванні економічного середовища та ринкової інфраструктури, а їх сутність визначається наступним. Маркетинг – це забезпечення потреб і вимог споживачів кінцевої продукції, адаптація – інструмент, який забезпечує умови "виживання" проекту в динамічно змінному середовищі, його перспективу.

Підприємницька ініціатива обов'язково потрібна для досягнення кінцевої мети інвестиційного проекту. Вона спрямована на пошук нових можливостей: технологій і продукції, організаційно-управлінських і технічних ноу-хау, використання усіх ресурсів, необхідних для успішної реалізації поставлених завдань.

Механізм управління інвестиційною діяльністю у будівництві, включаючи визначені вище принципи, повинен базуватися на обов'язковій суспільній потребі інвестиційних витрат, економічній ефективності та прибутковості, гарантованому забезпеченні виробничих й економічних інтересів усіх учасників інвестиційного проекту.

Аналіз сучасного ринку об'єктів капітального будівництва показав необхідність організації збуту продукції в комплексі з іншими послугами, включаючи експлуатаційні, та завершення усього будівельного процесу здачею об'єктів у експлуатацію. Водночас, досвід організації управління інноваційними процесами свідчить, що головним у конкурентній боротьбі стає не сфера організації виробництва, а сфера попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень. Цей досвід необхідно перенести і на інвестиційний процес, де також визначається технічний рівень і якість продукції, ціна об'єкта, технологія, сервісне супроводження та інші показники на стадії попереднього дослідження й обґрунтування. Це обумовлює необхідність створення системи управління інвестиційною діяльністю на рівні міста і регіону. Схема функціонування системи управління інвестиційною діяльністю в галузі будівництва на регіональному (обласному) рівні подана на рис.2.

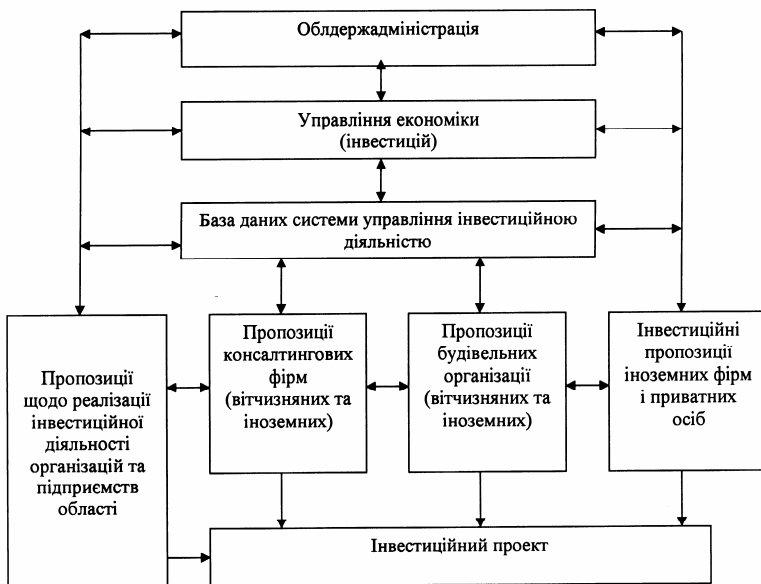

Рис.2 – Схема функціонування системи управління інвестиційною діяльністю в галузі будівництва на обласному рівні

Майже без змін залишилась у будівництві технологічна структура інвестицій в основний капітал. Близько 70% загального обсягу освоєних в галузі інвестицій спрямовано на здійснення робіт з капітального будівництва (58% з них склали витрати на здійснення будівельно-монтажних робіт і лише 30% – на придбання машин та обладнання для будівництва).

Аналогічна схема функціонування системи управління інвестиційною діяльністю може бути задіяна у будь якій галузі, вона відповідає також умовам розвитку інвестицій для великих міст.

Інвестиції – це основа подальшого сталого розвитку економіки регіону, міста. Найбільш показовим параметром стану інвестиційної діяльності є співвідношення між валовою доданою вартістю (ВДВ) і обсягом інвестицій в основний капітал. Виходячи з світової практики збереження темпів щорічного зростання ВДВ на рівні понад 6%, що також закладається у довгостроковій стратегії розвитку столиці України, питома вага інвестицій в основний капітал не повинна бути меншою за 25% основного капіталу.

Наводимо порівняння обсягів і темпів росту інвестицій в основний капітал та створеної у м. Києві валової доданої вартості - найважливішого індикатора розвитку економічного потенціалу міста (табл.1).

Таблиця 1 – Співвідношення інвестицій в основний капітал і ВДВ у м.Києві (період 1997-2003 рр.) [9]

Показник	1997р.	1998р.	1999р.	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.
Темпи росту ВДВ, % до попереднього року	103,3	102,6	106,4	107,7	107,1	106,1	107,0
Темпи росту інвестицій в основний капітал, % до відповідного періоду попереднього року	100,2	147,2	125,8	121,1	127,4	63,3	111,2
Питома вага інвестицій в основний капітал у ВДВ, %	14,9	21,3	25,2	24,2	24,9	15,1	15,4

Аналіз передумов економічного зростання останніх років свідчить, що зростання значною мірою базувалося на поступовому завантаженні потужностей, які раніше простоювали. Вплив же інвестиційної складової був значно меншим.

У 2003 р. продовжувала домінувати тенденція споживання, а не накопичення. При зростанні ВДВ обсяги інвестицій в основний капітал скоротилися, а норма нагромадження (відношення інвестицій в основний капітал до ВДВ) зменшилася з 24,9% у 2001 р. до 15,4% у 2003 р.

Зведені показники, які оцінюють інвестиційну діяльність у

м.Києві, наведені в табл.2.

Таблица 2 – Зведені показники інвестиційної діяльності у м. Києві
(період 2001-2003 рр.) [9]

Вид економічної діяльності	2001р. звіт	2002р.	2003р.
Обсяг інвестицій в основний капітал за рахунок усіх джерел фінансування, млн. грн.	5639,0	3784,8	4507,5
Частка від попереднього року, %	127,4	63,3	111,2
Обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення, грн.	2161,1	1449,9	1721,7
Обсяг прямих іноземних інвестицій (збільшення), млн. дол.	317,1	265,4	280,0
Темпи росту до попереднього року, %	84,4	83,7	105,5
Сукупний капітал нерезидентів (за накопиченим підсумком) на душу населення на кінець року, дол.	583,3	684,5	790,3

Основними елементами управління розвитком інвестиційної політики в регіоні слід визначити виявлення мети і завдань, визначення стратегії соціально-економічного розвитку регіону, розробку програм розвитку з урахуванням постійних динамічних змін в економіці, інноваційний підхід до формування і реалізації інвестиційної політики.

Таким чином, визначальними методами управління інвестиційною діяльністю стають стратегічне планування і програмування.

Відомий німецький економіст А.Гелвайлер визначає стратегію "як пошук, створення та збереження достатньо високих і дійових потенціалів успіху з урахуванням пов'язаних з цим довгострокових впливів ліквідності" [8].

Мета стратегічного менеджменту (планування) полягає у створенні більш стабільних, постійних і виняткових переваг у конкуренції завдяки діям, які визначені стратегією розвитку. Умовами для цього можуть бути, наприклад, об'єктивна й повна інформація як по підприємствах, так і галузях в цілому, ринку в регіоні, наявність компетентного керівництва і його готовність діяти в умовах постійної зміни обставин, організаційна структура, яка б відповідала поставленій меті, кадри та ін.

Метод програмування передбачає розробку цільових комплексних програм розвитку на основі пріоритетних напрямів діяльності регіону, або міста експертизи інвестиційних проєктів і визначення тих, які мають визначальне значення. Затверджена органами місцевої влади програма стає конкретним планом інвестиційної діяльності на короткостроковий період.

Слід зазначити, що ефективність управління інвестиційною дія-

льністю, особливо із залученням іноземних інвестицій, вимагає вдосконалення регіональної нормативно-правової бази, створення відповідних інституціональних структур у сфері організаційних, економічних, інжинірингових послуг, а також інформаційного забезпечення. Важливою складовою успішної реалізації інвестиційних проєктів на регіональному рівні, підвищення привабливості регіону для іноземних інвесторів стає створення на базі вітчизняних комерційних банків фінансово-кредитної системи забезпечення реалізації і супроводження таких проєктів.

Отже, формування і реалізація регіональної інвестиційної політики

вимагає відповідних методів та інструментів, адекватних умовам конкретного регіону. Регіональна інвестиційна політика повинна відповідати загалом стратегії розвитку регіону, орієнтуватися на економічні методи стимулювання інвестиційної діяльності. Ефективність формування і реалізації регіональної інвестиційної політики оцінюється за показниками інвестиційної діяльності в регіоні та результатами соціально-економічного та культурного розвитку міста, області.

1.Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр. Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2002. – С. 50-51.

2.Алымов А. Н. Заставный Ф.Д. Региональные проблемы экономического и социального развития. – К.: Наукова думка, 1982. – 299 с.

3.Гальчинський А.С. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу. – К.: Українські пропілеї, 2001. – 320 с.

4.Амоша О.І. та ін. Механізм переходу економіки на інноваційну модель розвитку. – Донецьк: ІЕП НАНУ, 2002. – 108 с

5.Гесць В.М. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку. – К.: Інститут економіки прогнозування. Фенікс, 2003. – 1008 с.

6.Сухоруков А.І. Регулювання інноваційної діяльності у будівництві // Будівництво України. – 1994. – №3. – С.4 - 9.

7.Яцков В.С. Инновационный путь развития экономики в условиях экономической реформы // Проблемы науки. – 2002. – №7. – С.2-10.

8.Galweiler A. Strategische Unternehmen sfuehrung: zusammengestellt, bearbeitet und ezgaenzt von Schwaninger. – Frankfurt, 1990. – S.28-31.

9.Програма соціально-економічного та культурного розвитку м.Києва на 2003 р. Розпорядження КМДА №234/3 від 29.12.2002 р. – 180 с.

Отримано 22.03.2004